

Coupé, Cyriel (pseudoniem Anton van Wilderode)

<https://encyclopedievlaamsebeweging.be/nl/coupe-cyriel-pseudoniem-anton-van-wilderode>

Cyriel Coupé, s.d. (ADV, VFA5076)

Cyriel Coupé (1918-1998), beter bekend onder zijn pseudoniem Anton van Wilderode, was priester, auteur, dichter en classicus.

Volledige voornaam

Cyriel Paul

Pseudoniem

Anton van Wilderode

Geboorte

Moerbeke-Waas, 28 juni 1918

Overlijden

Sint-Niklaas, 15 juni 1998

Leestijd: 12 minuten

Cyriel Coupé was een Vlaams priester-dichter, die vooral bekendheid zou verwerven onder het pseudoniem Anton van Wilderode. Opgegroeid in een katholiek flamingantisch milieu raakte hij al gauw beïnvloed door de Vlaams-nationalistische radicalisering tijdens de interbellumjaren. Leek hij tijdens de oorlog niettemin vooral aan te leggen op een lyrisch dichterschap, dan kwam daarin na de bevrijding voorgoed verandering in de context van de Vlaams-nationalistische mobilisering tegen de bestraffing van de collaboratie. Coupé ontpopte zich van dan af als de ‘dienstbare’ leverancier van teksten voor een publiek met Vlaams-nationalistische en vaak ook katholieke en conservatieve sympathieën. Pas in de laatste decennia van zijn leven wijdde hij zich weer meer aan de ‘zuivere’ poëzie. Het resultaat is een dichterklijk oeuvre waarvan de kwaliteiten vaak worden erkend, maar dat ook omstreden blijft vanwege de politiek-ideologische standpunten van de auteur: zijn minimaliseren van de collaboratie, zijn militante katholicisme en zijn zeer behoudsgezinde houding in ethische aangelegenheden.

De vormende jaren

Cyriel Coupé groeide op in zijn geboortedorp, in een kleinburgerlijk katholiek gezin met flamingantische sympathieën. Het gezin behoorde plaatselijk tot een minderheid, aangezien Moerbeke door de Franstalige liberale familie Lippens werd bestuurd. Coupé was de helft van een tweeling, en had ook een acht jaar oudere broer, die hij als een na te volgen model beschouwde, onder meer vanwege diens keuze voor het priesterschap en zijn lidmaatschap van het

[Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond \(AKVS\)](#)

.

Na de lagere school en een jaar aan de Broederschool van Oostakker doorliep Coupé van 1933 tot 1938 de Grieks-Latijnse humaniora aan het

[Klein Seminarie van Sint-Niklaas](#)

. Aan diezelfde school volgde hij aansluitend een tweejarige opleiding wijsbegeerte, omdat ook hij priester wilde worden. Tijdens de bezetting zette hij zijn priesteropleiding voort aan het Groot Seminarie in Gent. In mei 1944 werd hij tot priester gewijd.

Coupé begon al op zeer jonge leeftijd te schrijven. Zijn eerste tijdschriftpublicaties dateren uit de laatste jaren voor de oorlog. Het betreft verhalen, boekbesprekingen en gedichten die hij onder verschillende pseudoniemen publiceerde. Al spoedig ging hij zich echter vooral op de poëzie toeleggen (zie

Literatuur

).

Tijdens de seminarietijd in Gent werkte Coupé hard aan zijn prille literaire carrière. Zijn oversten op het seminarie ondersteunden zijn talent, maar drukten hem ook op het hart afstand te houden van de Nieuwe Orde. Dit belette hem niet om, doorgaans onder pseudoniem, lyrisch en politiek geëngageerd werk te plaatsen in publicaties die in de collaboratie te situeren zijn, zoals

Volk en Staat

, *Het Vlaamsche Land* en

Volk en Cultuur

. Hij werkte ook mee aan uitgaven in Nederland, waar het culturele leven veel sterker genazificeerd was dan in België. Zo droeg hij als 'F.P. Coupé' (de initialen zijn van zijn tweelingbroer Filemon) bij aan de door de Nederlandse fascist Henri Bruning samengestelde bloemlezing *Gelaat der dichters* (1944).

In 1943 debuteerde Coupé in boekvorm met *De moerbeitoppen ruischten*, een verzameling uitsluitend lyrische gedichten. De bundel, die verscheen onder het 'definitieve' pseudoniem Anton van Wilderode, is het werk van een ambitieuze jonge dichter die naam probeert te maken door druk te publiceren, mee te dingen naar literaire prijzen en corresponderend en door persoonlijke contacten een ruim literair netwerk uit te bouwen. Dat netwerk wortelde in de eerste plaats in de katholieke zuil, waar hij op steun kon rekenen van invloedrijke figuren als de criticus Joris Eeckhout en de Gentse hoogleraar Nederlandse letterkunde

Frank Baur

. Daarnaast stond hij in geregeld contact met collaborerende critici als

Herman Oosterwijk

en Frans Buyle. Maar hij onderzocht ook of hij zijn eersteling niet kon aanbieden bij de uitgeverij van de vrijzinnige

Angèle Manteau

.
De moerbeitoppen ruischten werd, in een door Nieuwe Orde en katholieke critici beheerst literair systeem, bijzonder gunstig onthaald. Begin 1943 werd de bundel ook bekroond met de Prijs voor Letterkunde van de Provincie Oost-Vlaanderen. Voor deelname aan de wedstrijd was Coupé lid geworden van de onder VNV-curatele staande Kamer van Oost-Vlaamse Letterkundigen.

Een leven in het teken van ‘repressie’ en ‘amnestie’

Tijdens de oorlog stond het gezin Coupé bekend als ‘zwart’. Filemon, die lid was van het

Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV)

, werd na de bevrijding opgesloten in het

Hechteniskamp Lokeren (Hekalo)

, maar kwam al in december 1944 vrij, vermoedelijk na bemiddeling door Cyriel. In mei 1945, in de tweede golf van ‘straatrepressie’ die volgde op de capitulatie van nazi-Duitsland, werd de inboedel vernield van het ouderlijk huis. Coupés eigen activiteiten tijdens de oorlog bleven onder de radar.

De bestraffing van de collaboratie droeg bij tot het ontstaan van wat historicus Koen Aerts de ‘zwarte zuil’ noemt: een hechte gemeenschap van gestrafte Vlaams-nationalistische collaborateurs en hun in de nasleep van de oorlog steeds talrijker wordende sympathisanten. Die toenemende sympathie was mede het product van een melodramatisch narratief dat met succes werd verspreid door Vlaams-nationalistisch geïnspireerde publicaties.

Coupé ging zich in de nasleep van de oorlog voluit engageren in deze zuil. Hij deed aan discreet dienstbetoon ten behoeve van getroffen ex-collaborateurs en ging teksten schrijven die het genoemde narratief reproduceerden. In Van Wilderodes voorstelling waren de gestraften louter vanwege hun flamingantische idealisme hard aangepakt door een boosaardige Belgische

repressie

. Ze waren derhalve vóór alles slachtoffers, die recht hadden op een onvoorwaardelijke

amnestie

. In het zeer omvangrijke corpus aan geëngageerde teksten dat Coupé zou voortbrengen keert dit verhaal systematisch en in vele varianten terug.

Vanaf januari 1945 studeerde Coupé twee jaar klassieke filologie in Leuven. Hij legde er contacten die later belangrijk zouden blijken, met onder anderen

Albert Westerlinck

(pseudoniem van José Aerts, literatuurcriticus en later hoogleraar Nederlandse letterkunde), de germanist

Karel Hemmerechts

, die al gauw een prominente figuur werd bij de openbare omroep (zie

Televisie

), en

Manu Ruys

, redacteur van het in collaboratiemilieus ontstane literair-culturele jongerentijdschrift

Golfslag

(1946-1950) en later hoofdredacteur van

De Standaard

.

Na zijn studie werd Coupé aangesteld als leraar aan zijn vroegere college in Sint-Niklaas. Die functie bleef hij uitoefenen tot zijn pensionering in 1982. Hij gaf aanvankelijk een hele reeks verschillende vakken, maar later vooral Nederlands. Hij stond bekend als een inspirerend maar eigenzinnig leerkracht. Voor de lessen Nederlandse literatuur stelde hij het enige tijd veelgebruikte handboek *De dubbelfluit* (1968, 19872) samen. Een aantal van zijn oud-leerlingen zijn later ook schrijver geworden. De bekendsten onder hen zijn Paul Snoek,

Tom Lanoye

,

Erik Spinoy

en

Dirk van Bastelaere

. In het verlengde van Coupés opleiding tot classicus liggen zijn vertalingen van klassieke teksten, inzonderheid van Vergilius, van wie hij de complete *Aeneïs* (1962-1973) vertaalde.

Coupé bleef daarnaast echter ook zeer actief in Vlaams-nationalistische kringen. Zo werkte hij in de nasleep van de oorlog mee aan bladen die zijn ideeën uitdroegen, zoals

De Standaard

en

[De Vlaamse Linie](#)

. In 1953 was hij medeoprichter van het lokale Davidsfondsblad *Kruis en Leeuw in Waasland*. En in 1955 werd hij redacteur van het tijdschrift *Jong Kultuurleven* (het latere *Jeugd en Cultuur*).

Dit journalistieke en redactionele werk verdween echter geleidelijk naar de achtergrond. In de plaats daarvan werd Coupé steeds meer een soort copywriter voor zijn zuil. Hij zou zeer geregeld 'bindteksten' schrijven voor de IJzerbedevaart, en leverde ook teksten voor het Vlaams Nationaal Zangfeest en een hele reeks andere Vlaams-nationalistische manifestaties. Op die manifestaties weerklonk dan vaak het in 1948 geschreven *Lied van mijn land*, op tekst van Coupé en muziek van

[Ignace de Sutter](#)

, dat al gauw de status van flamingantische *classic* kreeg (zie

[Muziek](#)

).

Coupé maakte daarnaast ook teksten voor katholieke evenementen (processies, passiespelen,...) en nog een hele reeks andersoortige manifestaties, gaande van een 'feestspel' voor de Boerinnenbond tot de schoolvoorstellingen op zijn college.

Daartoe aangezocht door figuren uit zijn netwerk werkte hij in de jaren 1960 en 1970 mee aan radio- en televisieprogramma's, onder meer over literatuur. Didactisch-vulgariserend aangelegd waren ook de lezingen over literatuur en reizen waarmee hij jarenlang heel Vlaanderen aandeed. Voorts stelde Coupé enkele succesvolle poëziebloemlezingen samen, en leverde hij ook poëtische teksten voor een aantal nostalgische fotoboeken, die niet minder gretig aftrek vonden.

Zo bestaat het allergrootste deel van Coupés werk uit publicaties en teksten die geschreven waren met 'zijn' (Vlaams-nationalistische en/of katholieke en meestal ook conservatieve) publiek voor ogen. Een deel van de gelegenheidsteksten is naderhand gebundeld. De

[IJzerbedevaart](#)

-teksten zijn terug te vinden in *De dag begint bij een puin* (1985). *Dienstbaar het woord* (1985) bevat een keuze uit de toespraken en homilieën. En *In al begonnen vrede* (1993) verzamelt in memoriam- en herdenkingsgedichten voor figuren die hij om uiteenlopende redenen wilde eren. Samen geven deze teksten een inkijk in de sociaal-ideologische constellatie waarin Coupé te situeren valt.

Leidinggevende of uitvoerende rollen in het Vlaams-nationalisme heeft Coupé nauwelijks op zich genomen. Wel werd hij in 1972 lid van de raad van beheer van het

[IJzerbedevaartcomité](#)

. Toen het in 1994 ging rommelen in dat comité, koos Coupé de zijde van de separatistische 'Groep van Gent'. In 1995 nam hij ontslag uit het comité en trad hij toe tot het

[IJzerbedevaardersforum](#)

, dat de pogingen tot 'modernisering' van de IJzerbedevaart bestreed.

Literaire loopbaan en receptie

Coupés politiek-maatschappelijke engagement had de nodige gevolgen voor zijn literaire carrière.

Het zorgde er in de eerste plaats voor dat zijn puur lyrische werk decennialang op de tweede plaats kwam. Op het debuut uit 1943 volgde pas in 1952 een voldragen nieuwe bundel, nadien viel de lyrische productie grotendeels stil. Wel publiceerde Coupé in 1974 zijn *Verzamelde gedichten*, waarvan later nog meerdere herziene edities zouden verschijnen.

De dichter was al zestig toen er met de bundel *Dorp zonder ouders* (1978) een periode van grote lyrische productiviteit aanbrak, die tot zijn dood zou aanhouden. Grofweg drie kwart van zijn *Volledig dichtwerk* (1999) kwam in de laatste twee decennia van zijn leven tot stand.

Als men rekening houdt met die aanvankelijk beperkte productiviteit, dan valt alleen maar te concluderen dat de dichter Van Wilderode, die door medestanders vaak als een 'miskende' werd voorgesteld, niet te klagen had over een gebrek aan erkenning. Zo kreeg hij in 1956 de Interprovinciale prijs voor letterkunde voor zijn tweede bundel, in 1980 de staatsprijs voor poëzie voor *Dorp zonder ouders* en in 1987 de staatsprijs ter bekroning van een schrijversloopbaan. Deze blijken van officiële erkenning passen in het verzuilde culturele landschap van die tijd en zijn ook revelerend voor Coupés prominente positie in katholieke en Vlaams-nationalistische netwerken. Dat geldt ook voor zijn eredoctoraat aan de universiteit van Leuven (op voordracht van Westerlinck) en voor zijn verkiezing tot lid van de

[Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde](#)

, beide in 1975.

Miskend werd Coupé ook niet door de talrijke lezers die zich in zijn politiek-ideologische profiel herkenden. Zijn bloemlezingen en fotoboeken vonden de weg naar de boekenkast van menig Vlaams gezin. De merknaam Van Wilderode zorgde ervoor dat ook zijn andere

publicaties zich in een meer dan gebruikelijke belangstelling mochten verheugen. Zijn populariteit binnen het eigen circuit valt ook af te leiden uit de vele huldigen die hem op latere leeftijd te beurt vielen.

Buiten de eigen kringen, en inzonderheid in het 'autonome' literaire circuit, was de ontvangst echter vaak gereserveerd tot afwijzend. Coupé was een polariserende figuur door zijn uitgesproken engagement en door zijn verdediging van en/of samenwerking met getroffen en door de repressie. Onbeschroomd verbond hij zijn eigen naam aan die van figuren als

[Cyriel Verschaeve](#)

,

[Wies Moens](#)

,

[Filip de Pillecyn](#)

, Jef de Belder,

[Bert Peleman](#)

,

[Ferdinand Vercnocke](#)

of, buiten de literatuur,

[August Borms](#)

,

[Hendrik Borginon](#)

en

[Frans Daels](#)

.

De reserves hadden daarnaast ook te maken met zijn militant katholieke profiel en met zijn zeer conservatieve houding in ethische en morele kwesties, die onder meer blijkt uit de lezing 'Ethiek en kunst' (1982). Omstreden was ook zijn lidmaatschap van de in 1977 opgerichte 'Vlaams-Zuidafrikaanse Kontaktclub'

[Protea](#)

, die zich voornamelijk de 'foutieve' berichtgeving over het

[Zuid-Afrika](#)

van de apartheid te bestrijden.

Dat zijn dichtwerk buiten de eigen kringen minder weerklank kreeg, lag ook aan het feit dat het niet bij 'zuiver' literaire uitgeverijen verscheen, maar bij (Vlaamse) uitgeverijen waarmee hij zich ideologisch verwant voelde. Coupé was sinds 1948 redacteur van het prominente katholieke literaire tijdschrift

[Dietsche Warande en Belfort](#)

(dat lang door Westerlink werd geleid), maar speelde daarin geen actieve rol. Uiteindelijk, en typerend, leek hij zich veel meer thuis te voelen in

[Vlaanderen](#)

, het tijdschrift van het

[Christelijk Vlaams Kunstenaarsverbond \(CVKV\)](#)

: in 1980 werd hij lid van de redactieraad, in 1983 trad hij toe tot de kernredactie. In 1993 bedacht het CVKV hem met de titel 'eredeken'.

Door dit alles bleef Coupé vaak een vreemde eend in de bijt in het literaire circuit. De meest afwijzende reacties kwamen er met name vanwege auteurs en critici die als exponenten kunnen gelden van een zich in de nasleep van 1968 seculariserend en moderniserend Vlaanderen (Joris Note, Marc Reynebeau).

Ook autonoom literaire ontwikkelingen hebben de dichter parten gespeeld. Coupé behoorde tot de generatie van de romantische classicisten, die vasthield aan traditionele vormen en waartoe ook Christine d'Haen, Hubert van Herreweghen en Jos de Haes worden gerekend. Deze generatie werd in de jaren 1950 door de opkomst van de experimentele dichters, met

[Hugo Claus](#)

voerop, voor geruime tijd gemarginaliseerd. Het is geen toeval dat Van Wilderodes literaire koers weer steeg toen er, vanaf de tweede helft van de jaren 1970, sprake was van een nieuwe romantiek, die de traditie herwaardeerde en ook te verbinden viel met een 'linkse' desillusie na de contestatiejaren. Dat is de context waarin auteurs als Herman de Coninck en Benno Barnard waardering uitspraken voor Coupés poëzie, die ze daarbij losmaakten van diens (wat superieur afgedane) ideologische positionering. Een vergelijkbare benadering kenmerkt ook de manier waarop Tom Lanoye zijn oud-leraar opvoert in de roman *Kartonnen dozen* (1991) en in latere uitspraken.

De gestegen waardering voor Coupés dichtertelijke oeuvre sinds de laatste decennia van de vorige eeuw houdt echter ook verband met diens vanaf eind jaren 1970 sterk toenemende productiviteit en met de ontwikkeling die zijn poëzie te zien heeft gegeven. Wordt het werk uit de beginjaren vaak als 'week-esthetiserend' en romantisch-

impressionistisch omschreven, dan kreeg het later een concreter en plastischer karakter, met een parlando-achtig zij het toch nog altijd lyrisch vers. Daarmee sloot het aan bij een algemene tendens in de 20ste-eeuwse Nederlandse poëzie. Coupés latere poëzie wordt wel eens gekarakteriseerd als een bezield realisme: de herkenbare werkelijkheid wordt er geregeld vervreemdend opgeladen door de onverwachte inbreuk van een 'andere' dimensie. Deze ontwikkeling wordt in de literaire kritiek opgemerkt én gewaardeerd. Tegelijk klinkt ook vaak de bedenking dat de dichter uitstekende regels en gedichten afwisselt met stoplappen en maakwerk.

De huidige stand van de receptie geeft een ambivalent beeld te zien. De dichter Van Wilderode confronteert vele hedendaagse lezers met de vraag hoe ze moeten omgaan met een auteur wiens wereldbeeld niet het hunne is, maar wiens poëzie blijk geeft van talent en vakmanschap. Die lezers zijn in de praktijk zo goed als uitsluitend Vlaams. In Nederland is Van Wilderode goeddeels onbekend gebleven, en de schaarse kritische reacties waren er vaak erg negatief.

Ook de wereld die deze poëzie oproept, geeft aanleiding tot ambivalente reacties. Coupé ziet de poëzie als een verheerlijkt domein dat dichter en lezer toelaat om zich tijdelijk uit een door chaos en conflict gekenmerkte werkelijkheid terug te trekken. Dit is een poëtische visie die niet door iedereen gedeeld wordt, te meer omdat die 'betere wereld' regressieve kenmerken heeft: een geïdealiseerd landelijk Waasland, de kindertijd, de antieke wereld.

Dit belet niet dat lezers nog altijd aangesproken kunnen worden door een romantisch verlangen naar een ander en beter domein. Dit verlangen blijft bij Coupé echter niet beperkt tot de poëzie, maar vormt ook het fundament van een retrograde wereldbeeld en een bijbehorende ideologie. Coupés dichtwerk en zijn politieke engagement kunnen dan ook niet zonder meer van elkaar worden losgemaakt.

Werken

- *De dag begint bij een puin. IJzerbedevaarten in verzen*, 1985.
- *Dienstbaar het woord. Toespraken en teksten*, 1985.
- *In al begonnen vrede*, 1993.
- *Volledig dichtwerk. Gebundelde gedichten*, 1999.
- *De moerbeitoppen ruichten*. Documentaire varianteneditie met een kroniek van de genese door Edward Vanhoutte, 2010.

Literatuur

- L. Rens, *Van moerbeiboom tot overoever*, 1983.
- R. Tempels, *Leven en werk van Anton van Wilderode. Een gecommentarieerde inventaris*, 2016.